

rel nem tudja megváltoztatni ezeket a viszonyokat. Csak az összes szellemi erők egysége, közös kitartó tevékenysége, kulturális összevonása biztosíthatja társadalmunk szellemi értékeit és annak azt a jelentőségét, amire hivatva van egy fiatal kulturális társadalomban.”

K.

A munkaviszonyok Vojvodinában*) (Vasutasok, bányászok és földmunkások nélkül)

1. Az alkalmazott munkások száma :

	Vojvodina	Jugoszlávia
1930. \ évi	85 839	631.181
1936. \ átlag	94.981	616.209
1937. VII.	106.156	707.489
1937. VIII.	109.520	721.051
1936. VIII.	96.499	644.093
1937. IX.	108.204	716.664
1936. IX.	101.144	651.149

2. A munkanélküliek száma**):

1936. évi állag	52.361	436.589
1937. VI.	56.426	448 306
1937. VIII.	57.722	455.301
1937. XI.	57.546	480.477

3. Az átlagos munkabérek fejlődése :

	noviszádi kerületi	szombori munkásbiztosító területén	petrovgrádi szubotitcai területén	Vojvodinában	Jugoszláviában
1928. \ évi	26.49	22.90	22.34	21.33	22.90 (1930)
1936. \ átlag	18.46	16.57	15.55	15.36	16.64
1937. VII.	20.06	17.62	18.39	17.72	18.66
1937. VIII.	20.51	17.99	18.33	18.05	18.92
1936. VIII.	19.05	16.87	15.99	15.80	17.09
1937. IX.	20.75	18.01	18.22	17.77	18.69
1936. IX.	19.32	16.96	16.18	15.65	17.25

4. A létminimum viszonya az átlagos munkabérhez Suboticán :

	átlagos munkabér	létminimum	a munkabér a létminimumnál kisebb százalékával:
1937. VIII	18.05	27.56	34.50/o
1937. IX.	17.77	30.43	41.70/o

*) A Központi Munkásbiztosító Hivatal kimutatása alapján.

**) A Központi Munkásközvetítő Hivatal adatai alapján.

SZEMLE

Gyöngyösi Dezső: Sorsproblémák.
(Kisebbségi Könyvtár, 1937.) Megszoktuk már, hogy a jugoszláviai magyarság életkérdéseiről szólva, mindenki elsirja a maga bánatát, kesereg tehetetlenségünkön, megállapítja, hogy a helyzet tarthatatlan és végül is vagy a „nem lehet” savanyú pesszimizmusába süpped, vagy lapos ál-

talánosságokban tesz halvány célzást a boldog jövőre. Mindez annyira megszokott, hogy úgy vagyunk vele, mint a ponyvaregénnyel: alig kezdünk bele, máris tudjuk a végét.

Gyöngyösi nem tartozik azok közé, akik végnélküli sirámokkal, minden reális tartalmat és a dolgok lényegét nélkülöző tanulmányokkal teszik próbára a jóakarató olvasó türelmét. Összegyűj-

tött cikkeiben nem téved túlzott általánosításokba, nem botorkál, mint sok más publicistánk a tisztázatlan nézetek kiüt-nélküli sűrűjében és főleg nem von le minden alapot nélkülöző következtetéseket. Nem az az ember, aki előtanulmányok nélkül, pusztán „tehetségében” bizva, vág neki az írásnak. A dolgok mélyére száll, boncolgat, tanulmányoz és ítél. Konkrét javaslatokkal jön, nem sajnálja az időt, hogy a kérdés legapróbb részleteivel is foglalkozzék.

Gyöngyösi írását százsázalékos jóakarattal jellemzi. Szolgálatot akar tenni kisebbségi sorsársainak, meg akarja ismertetni velük helyzetük valóságát és szinte lépésről-lépésre vezeti az olvasót arra a belátásra, hogy sorsának javulását csak az összefogás, kölcsönös segítség, a nemzetiségi béke, azaz a nemzetiségek békés együttélése és a demokrácia útján érheti el. Mint minden jószándékú és becsületes gyógyulást-kutató, ő is erre az eredményre jutott.

Azonban Gyöngyösi szociológiai tudása még sok kívánni valót hagy hátra. Valószínűleg forrásmunkáit sem válogatta ki a legszerencsésebben, különösen ami a háború-utáni nagy szociális megmozdulásokat és a legújabb politikai eseményeket illeti. Az egyes nemzetiségek viszonyát szociális alapproblémáik elégtelen ismerete miatt gyakran tisztán politikai-ideológiai vagy éppenséggel érzelmi okok felvételével igyekszik megmagyarázni. Mindamelllett ügyesen találja meg és állítja szembe a diktatórikus és demokráta államokban élő kisebbségek létfeltételeinek különböző voltát. Hogy azután a kisebbségek szempontjából a demokratikus államberendezkedés mellett foglal állást, az csak természetes. Ezt már előtte mások is megtették. De ami nála új, az a demokráciának, mint egyedül lehetséges szervezkedési alapnak a feltüntetése a kisebbségen belül is. Nem esik abba a hibába, hogy a kisebbséget egy egységnek veszi, hanem helyet ad a különböző

osztályok természetszerűen ellentétes világnézetének. Elismeri, hogy osztályok vannak és hogy ezzel akarva, nemakarva számolni kell. Nem hive tehát a nálunk annyira divatos irány-nélküliségnek — ezzel szembe is száll — és éppen azért, mert tudja, hogy az osztályellentétek tagadhatatlanul fennállnak, az összefogás és szervezkedés egyetlen életképes módjának a belső demokráciát jelöli meg.

A nép és nemzet, mint szociológiai-politikai fogalom közötti különbséget nem ismeri fel és ezért szükségszerűen kisiklik akkor, amikor a magyar népet politikus nemzetnek nevezve ki, azzal igyekszik megmagyarázni kisebbségi sorsra került részének szervezetlenségét, hogy inkább politikai mozgalmakba vetette magát, mint sem hogy gazdasági téren látott volna hozzá a szervezkedéshez. Valójában a magyarságnak mindig csak egy igen kis része volt politikus: „a nemzet”, míg a népet éppen ezek a politikusok fosztották meg a nemzetváltás lehetőségétől. Ez volt a baj. Mert az anyaországtól való elszakadás után is azok vették át a vezetőserepet, akik eddig is politizáltak, míg a politikailag elnyomott és éretlen nép ismét lemaradt a közös ügyek intézésének fórumairól. Ezért nem tett ez a politikai szervezkedés egyetlen utódállamban sem átfogó jelentőségre szert. Ezért maradtak ki mindig úgy a városi, mint a falusi munkások és törpebirtokosok a magyarság hivatalos pártszervezeteiből. Gyöngyösi kissé vádolva emlegeti a csehszlovákiai magyar munkásság opportunizmusát, hogy a magyar szociáldemokraták egységre léptek a csehszlovákiai szociáldemokráta párttal. Pedig nem a munkásságnak, hanem a magyar párt vezetőségének kell ezt felróni.

Ez, a rétegek között fennálló izoláltság akadályozza az egységes gazdasági szervezkedést is. Gazdasági téren különben is legtöbb közgazdászunk azzal a begyökerezett tudattal sürgeti a szövet-

kezetek mielőbbi megalakítását, hogy a jugoszláviai magyarság nagytöbbségben kiscgazdákból áll. Gyöngyösi is ezt fogadja el gazdasági tanulmányai kiindulópontjával. Igaz, hogy ezért inkább azok hibáztat- hatók, akiknek kötelességük lett volna a magyarság gazdasági erőinek pontos számontartása. Gyöngyösi csak a kész adatokra támaszkodhat, azok pedig nem felelnek meg a valóságnak. A baj az, hogy a hibás kiindulás, hibás következtetésekhez vezet. Szervezés közben látnák csak közcgazdszaink, hogy milyen kevés a száma azoknak, akiket szövet- kezetekbe tömöríthetnek. Magyarságunk legnagyobb tömegét, sajnos, a földnélküli szegénység teszi. Ezt azonban konokul tagadják. Miért? Talán azért, mert ezzel a szépen elgondolt szövetkezeti mozgalom elvesztené értelmét?

Gyöngyösi is ingadozik, amikor a munkásság sorsának kérdése kerül sorra. Nem tudja, mit kezdjen velük. Nincs földjük, nincs semmijük, tehát nem is hozhatók össze holmi szövetkezetekbe... Érdekszervezeteik jogosultságát ugyan nem vonja kétségbe, de kívánatosnak tartaná, ha ezeket is nemzeti szellem hatná át, mivel — szerinte — a nemze- tiségi elnyomás mégis nagyobb az osztályelnyomásnál. A nagybirtokot felosz- lalták, számottevő gyáriparunk nincs, tehát az osztályellentétek sem olyan nagyok, hogy kibírhatatlanok lennének. És ha mégis: nagyobb az osztályelnyomás, mint a nemzeti? És ha a munkás jobban érzi gazdasági függőségét s kihasználását, mint a nemzeti elnyomást? Akkor nincs rá mód, hogy a magyarság számára meg- mentsük?...

Gyöngyösi munkájának azért határo- zott értéke van. Bátran ki mer állani és nyíltan hitet mer tenni a demokrácia mellett. Ritkaság ez erre, mifelénk, ahol az antidemokrata „nemzeti hagyomány” talán még mélyebbre rágta magát a köz- tudatba, mint klasszikus hazájában, Ma- gyarországon. A vajdasági haladószelem Gyöngyösi munkájával újabb sikert köny- velhet el.

K. I.

A Betyár. (Móricz Zsigmond regénye.)

Nem tudom, Móricz Zsigmond aláírta-e a magyar íróknak azt a kiáltványát, amelyet két meghurcolt író elíteltetése elleni tiltakozásul nyújtott a magyar közvélemény elé a haladó magyar szellemiség egy kis csoportja. Hiszek benne, hogy aláírta Móricz Zsigmond is, az élő magyar re- gényirodalom legnagyobbja, tiltakozásul, de némileg öngazolásul és önvédelemből, preventív önvédelemből is. Egyik újabb regénye ugyanis, a *Betyár*, ha eszközei- ben nem, de támadó irányában, követ- keztetéseiben, lehangoló végakkordjában, sejtetéseiben és sugallataiban van olyan gyújtó, izgató és gyalázó mint Féja Géza, vagy Kovács Imre lelkeket felkorbácsoló könyve. Ha aláírta, akkor nép- és sza- badságszereteten és az elítelt írókhoz fűző sorsközösség érzésén túl az önvé- delem ösztöne is javasolta Móricznak ezt az állásfoglalást, nevének egyetemes sulyával hulló magatartást, mint mondot- tam, már önvédelemből és öngazolásból is. A Betyár regénybe gyúrva felér olyan vádirattal, mint Féja Géza és Kovács Imre könyve.

A regény kalandok, tettek, történések leíró-műfaja lévén, természetszerűleg nem nyújthat lapjain, mint szociográfia, adatokat egy népréteg életének számszerűleg, mennyi- nyiségileg bemutatott rejtelmét, rezdülé- seit, félelmét, kiáltását, kenyerét, kraj- cárait és vágyálmait.

A regény események elbeszélése fo- lyamatos modorban, szükségképen roman- tikus, még a naturalista Zola is romantikus, mint Ignotus mondja egy régi írásában. Móricz Zsigmond Betyárja is az. Kalandokba bocsájtkozunk, egy nép tragikus kalandjait futja meg egyéni útjain és a végén ebbe ful bele, egy agrárszocialista kalandba, mert el kell vesznie annak, aki egy tévedésekkel teli jogrend acél- vázait akarja szétvetni. Uj Turi Dani ez a betyár, de több, mint csak Turi Dani újabb változatban. Van benne Dózsa mártíriumából töviskoszorunyi fájdalom,

van benne Vak Bottyán verekedő késerűségéből embernyi dac, van benne a történelmi osztályokkal szemben álló örök magyar zsellér földhése, a magyar tragédiák viharszele borzolja szás fejét ennek a betyárba oltott Tibornak, ennek az álcás szegénymagyarnak, akit a muhi pusztá, a majtényi sík, a mohácsi mező mind megérintett és mind megértette evvel az Avar Janival, hogy a földnélküli magyar vesztette mindig a legtöbbet. Ez az Avar Jani ott volt a síkra leereszkedő magyarokkal Vereckénél, ott volt lázadó Koppány seregében, azután menetelt meztlábás Lőrinc jobbán, ő vitte reménnyel később a Lengyelhonból csempészett szűzmáriás-lobogót Esze Tamás mellett és hogy múlt az idő, egyszer csak megjelent a tárgyalóteremben Méhes Ignác dr., kir. ítélőtáblai bíró tanácsa előtt. Mert Avar Jani túléli önmagát. Ez az Avar Jani mindenütt megjelenik, mint hazajáró lélek, örök számonkérés, vád és átok, örök Tiborc, aki most Avar Jani és mindig a jussát kéri. Ősi sérelmek lökik mindig felszínre, mindig fuldoklik és soha nem tud elmé-
rülni. Valamiféle jussa neki is van az ezeréves talajhoz, vitézkedett ő is, Lebediástól kezdve bessenyővel, morvával, törökkel, tatárral, császári sassal, kozákkal, de gyöngyösbokrétánál, népszínműnél tovább nem jutott jussának, vérenek, izmának, tehetségének elismerésében. Aki pedig a valóságűség nyílt szavával él, pokolra megyen az, fogházba, vagy vándoroljon ki, mint Avar Jani, hagyja el a Tiszát és menjen a Hudson River mellé. Ez az Avar Jani, a betyár, nagyon is mai betyárember, de fajilag egészen a meotiszi ingoványokig visszanyúló ősmagyar Áchim András is bujkál véreben, igényeiben, akaratában és testvéreiben. „Ugoros-magyar”, mondaná tisztelendő Málnási Ödön. A nincstelen magyar parasztság ökle ő, mikor lendül, és amikor az ököl lehanyatlík, sokszorosan magyar, tétova, hát minden-mindegy-

magyar. Mit tehetne Avar Jani, mikor egyszer bévuírlől látja meg a grófi kastélyt, lakóit, gyertyáit, étkeit, a bejéjdt népet, Áron grófot, Toncsi-Loncsit, Deát, az inspektort és azután a falut, a saját ótvaros kölykeit, apját, anyját, a csirkeltolvajokat, szolgabíró, Gádmány Andrást, jogrendet és telekkönyvet, a falu fölé boruló éjszakát, a különös, nehéz magyar éjszakát, ezt a kámizsás sötétet, a borongást és másutt a mások fényét.

Allegórikus regényt irt Móricz Zsigmond a Betyárban. Példázatos regényt, mint a régi fabula-írók. A lapuló, jogtalan, földtelen, kultuuremberi szintre nem vergődhető parasztosztály lép be a Betyárral egy nedves, őszi, borongós este a grófi kastélyba. A hősi póz — hazug póz, vágyalom, mint a népmesék kondásából lett királyfi palástja, de nem is lehet a speciálisan magyar viszonyok között máskép és Móricznak hazug pózba kell állítani Avar Janit, hogy beállithassa a gyertyafényes grófi kastélyba. A betyár szüre, aranyrojtos gatyája az eltemetett parasztvágyanak, a délibábnak a kalandja, amely benne feszül a paraszti bicepszekben. Álarcot adott Móricz Avar Janira, hogy bátrabbá tegye a grófok színe előtt, amikor „agrárszocialista” kívánságait kiteretgeti Áron gróf családja előtt. Ha egyszer a paraszti erő kilép medréből és szélesen kihömpölyög... — ezt akarta mondani, de ez már nemzetgyalázás és fogház jár érte, hát Móricz Zsigmond itt megállt, nem mondta tovább, jobb, ha Avar Jani szedelőzködik, elmegyen ő Amerikába, nem lesz belőle nemzetgyalázó.

A „nemzet” és a „nép” különbözősége a magyar történelem tagikus ténye, ez a törés, ez a szakadék vonul Avar Jani és a grófok között végig. A „nemzet” és a „nép” harca és a „nemzet” győzelme a „nép” fölött — ez Móricz Zsigmond regénye. Ez a magyar történelem, két külön égtáj, két külön világ harca, *osztályharc ez, bárhogyan nézzük s ez*

a magyar történelem Pusztaszertől kezdve egészen a Darányi-kormány választójogi törvénytervezetéig. Ez a Móricz-regény egyébként is időtelen, abban az értelemben, hogy a magyar történelem bármely korszakában aktuális lehet, nincs benne korfestés, tudatosan nincs és ahogy Móricz Zsigmond a Millenium idejébe helyezte, Avar Jani beléphetne mai grófokhoz is. Ez az időtlenség adja a regény időtálló alapját. Mégis van benne szándékoltság, körmönfonság abban, hogy Móricz diplomatikus vargabetűvel visszamegy egész 1896-ba, a Millenium évébe.

Móricz Zsigmond szívének teljes magyar melegével Avar Jani mellé áll, de-hogy is tagadja meg ezúttal a Hét krajcár írója, hogy Jani meg András szívének kedveltjei és nem Áron gróf és fácánévő idióta társasága. A móríci próza legszebb liraiságától fűtött a regény minden sora. Magyar eposz a Betyár, de másképpen eposz, mint Szabó Dezső Elsodort faluja. Szabó Dezsőnél sok a hősködés, a táltoskodás, Móricz a földről szólva a földön maradt, Szabó a levegőbe emelkedett és koturnuszról beszél az Elsodort faluban, a hexameter szárnyaló felhőin száguld, Móricz kemény lírája ebben a regényben is gejzírforró, hadakozó, bölcs, nyugodt, békés és illatos, csorduló nedvű, mint a gerezdes gyümölcs. Fájdalmas fintor ez a regény, a történelmi osztályok és a népi rétegek iszonyú, erkölcsi, gazdasági, kulturális szakadékának ijesztő visszfénye: Ime, ezek vagyunk!

Talán nem éri el a regény a megérdemelt visszhangot, Móricz mégis Arannyal tart, mondván: Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: irjad.

Fekete Béla

Cankar: Jernej szolgálégény és az ő igazsága. (Páuel Ágoston dr. fordítása, Nyugat kiadása.) Napjaink politikai gyűlölködései, naponta váltakozó gyűlölség- és félelemszülte-orientációi közt szép vigasztalás s dacos jövőbenezés a népi kultúrának állandó, megingat-

hatatlan, mélyenjáró, földalatti kapcsolata a népek között. Van valami dacos megmutatás abban, ha évtizedes politikai bizalmatlanság sűrű felületén egyszerre feltör a mélyből évszázadok közös nyomorúságai nyomán egymáshoz utat kereső őspanaszos hangja a népnek. Ilyen vigasztaló és dacos, kis piszkos politikán áttörő fölényes népi hang, korlátokat törő, kiegyenlítő nekem pl. Stijn Streuvels szerb fordítása, vagy Szilágyi András: „Új pásztora“ horvátul és most Cankar: Hlapec Jernej-e magyar nyelven. Nem véletlenül jutott eszembe éppen e három könyv, mindháromban van valami közös, valami mélyen a földben gyökerező kapcsolat, különböző helyekről összepanaszkodó hangja a megtaposott igazságnak. Jernej magyar fordítása hites vigasztaló esemény. Illet is már lefordítani, nem csak azért, hogy legyen megint egy délszláv-magyar fordítás a jugoszláv-magyar barátság pillanatnyi — s talán a könyvpiacra is kedvező — konjunkturája idején. Fordító és kiadó talán ezt a konjunkturát tekintve adták az olvasó elé a könyvet, de maga Jernej sorsa minden pillánatnyin túl mély, megingathatatlan, állandó sorsközösségnek a manifesztuma, Jernej szlovén súbája magyar vagy akármilyen béressorsot takar; a színes súbát Szlovénia és Cankar szabták rá, a sorsot, a mostoha sorsot színtelen, mindenütt egyformán érvényes kíméletlen, rideg törvények. Színtelenek, ridegek, kíméletlenek, de — lázítók is!

A most magyarul megjelent Cankar-könyv egy kivert béres élettörténete, azaz csak attól kezdve, hogy új gazdája kidobta. „Csudák szomorúságos csudája. Valaki kereken negyven évig robotolt, hajlékot emelt, veritékével zsirozta a rögöt, a rétet; és amikor áll a hajlék, amikor a rög, a rétet már buján virágozik, jön, honnan, honnan sem, jön egy ember és azt mondja: